

LEONARDO BRUNING TARIXIY QARASHLARIDA GUMANIZM G‘OYASI

Mirzayev Akram Boxodir o'g'li

Termiz Davlat Universiteti

Tarix (mamlakat va faoliyat turlari bo'yicha) fakulteti I-kurs magistranti

Annotatsiya: Renessans davri tarixiy qarashlarida gumanizm g'oyasining vujudga kelishidagi shart-sharoitlar. Medichilar davri mafkurasi hamda L.Brunining fuqorolik pozitsiyasi qarashlarini tarixiy jarayonga singdira olgani. L.Bruni asarlarining keyingi davr yozuvchilari uchun tarixiy ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: Rennesans, gumanizm, demokratiya, fuqorolik pozitsiyasi, tarixiy etika, komunnalar kurashi, fuqorolik gumanizmi.

THE IDEA OF HUMANISM IN THE HISTORICAL VIEWS OF LEONARDO BRUNY

Abstract: The conditions under which the idea of humanism arose in the historical views of the Renaissance period. The ideology of the medic period and L.Bruni's Civil position has integrated his views into the historical process. L.The historical significance of Bruni's works for the writers of the later period is illuminated.

Key words: Rennesans, humanism, democracy, civil position, historical ethics, the struggle of the communes, civilized.

Fuqarolik gumanizmi Uyg'onish davrining alohida mafkuraviy hodisasi sifatida Florentsiya Respublikasi tarixida o'tish davrida vujudga kelgan. Italiya kommunalari ichidagi siyosiy kurash hali tugamagan, tashqi siyosiy vaziyat doimo keskinlashib, yangi ijtimoiy qarama-qarshiliklar vujudga kelgan; nihoyat, Florentsiya demokratiyasi oligarxiya orqali Medicilar zulmiga qiyin o'tishni amalga oshirdi;

bularning barchasi qarama-qarshi va xilma-xil ijtimoiy-siyosiy to'qnashuvlar va to'qnashuvlar majmuasini yuzaga keltirdi. Leonardo Bruni (1370-1444) Aretszoda tug'ilgan bo'lib, u XV-asr I-yarmi gumanistlari orasida L. Brunni (1370–1444) alohida o'rin tutadi. U yangi Yevropa tarixiy fanini yaratish sharafiga muvassar bo'lgan, u siyosiy fikr, axloq va hatto pedagogika sohasida fuqarolik gumanizmi kontseptsiyasini shakllantirgan kishilarning zabardast vakilidir. O'z hayot faoliyati davomida barcha xilma-xil sohalarda masalan: Florensiya Respublikasining fidoyi fuqarosi (garchi u bu unvonni keyinroq olgan bo'lsa ham - uning kommuna oldidagi xizmatlarining e'tirofi evaziga), respublikachi va demokrat sifatida harakat qildi. Bruni o'zining "Florensiya xalqi tarixi" asarida ko'tarilish tarixini yaratdi. Hukmron oligarxiyaning yetakchi vakillari bilan yaqin hamkorlikda komissiya ustida ishlagan holda, u Florensiya tarixini qayta ko'rib chiqishga kirishdi, uning Rim imperiyasining ahamiyatsiz ulug'vorligidan zamonaviy hududiy davlatning gullab-yashnayotgan ma'muriy poytaxtigacha ko'tarilish davrini ko'rsatib berdi. . Bruni qo'lida tarix yangi tushuntirish vazifalarini oldi: Inson motivatsiyasi voqealar rivojida asosiy omil bo'ldi, voqealarning o'zi esa dalillarni tekshirish orqali oqilona tushuntirish sharti bilan tushunarli tizimli tartibga solingan deydi Gary Lanziti.¹⁸

Bruni XV-asrning birinchi yarmida gumanistlarning tan olingan boshlig'i sanaladi, uning ijodi o'tgan asrdan boshlab ko'plab tadqiqotchilarning e'tiborini tortdi, keyingi o'n yilliklarda ko'plab mahalliy tarixchilar unga e'tibor qarata boshladilar¹⁹.

Bruni haqiqatan ham o'z yo'nalishini o'zgartirdi, axloqiy muammolarni talqin qilishda gumanist fuqarolik pozitsiyasidan chiqib: "jamiyat sohasida ezgulik va baxt uchun shaxsiy hayot faoliyatini ta'minlamaydigan imkoniyatlar mavjud bo'la turib shaxsiy fazilatning o'zi yetarli emas,"-deydi.²⁰

Bundan tashqari, Bruni o'z oldiga bir qator muammolarni qo'ydi - yaxshilik va baxt, tafakkur va faol hayot o'rtasidagi munosabatlar va fazilatlar

¹⁸ LANZITI, Gary, *Writing History in Renaissance Italy: Leonardo Bruni and the Uses of the Past*, (Cambridge, MA, Harvard University Press, 2012).

¹⁹ См.: Брагина Л. М. *Итальянский гуманизм*. М., 1977 ; Брагина Л. М. *Итальянский гуманизм эпохи Возрождения. Идеалы и практика культуры*. М., 2002 ;

²⁰ Struever N. "The language of history". N. Y., 1970. P. 111.

haqidagi ta'limot yaratib, ularni hal qilishda u nafaqat o'zidan oldingilarning yutuqlaridan voz kechdi, balki ularning merosiga yangi baholash mezonlarini ham kiritdi. Uning fuqarolik gumanizmi etikasi, xususan, axloq fanining markaziy muammolaridan biri – ezgulik va baxt muammosini talqin etilishi Uyg'onish davri axloqi taraqqiyotida yangi bosqichni boshlab berdi. Uning farovonlik va baxt muammosi haqidagi qarashlarini tahlil qilar ekanmiz, gumanist o'zining axloqiy nuqtai nazarini isbotlash va bahslashda odatda qadimiy merosga murojaat qiladi, uning asarlari nafaqat qadimgi faylasuflarning asarlariga asoslangan, balki qadimgi eslatmalar va o'xshashliklar bilan ham singib ketgandır.²¹

Dunyoqarashdagi farqlarga qaramay, uning asarlari ta'sirini Andrea Biglia (1395-1435), Biondo Flavio (1392-1463), Podjio Bratsiolini (1380-1459) va Per Kandido Dekembrio (1399-147) asarlarida osongina aniqlash mumkin. faqat bir nechtasini eslatib o'tamiz. XVI asrning boshlarida Nikkolo Makiavelli (1469-1527) va Franchesko Gichardini (1483-1540) Bruni tarixini stilistik jilo va asosli dalillar namunasi sifatida chaqirishda davom etishdi. Bu vaqtga kelib, tarixshunoslik va davlatchilikni birlashtirishning gumanistik usuli butun Evropada o'rnatilgan amaliyotga aylandi. Bu turli milliy va mintaqaviy tarixshunosliklarning hayotiyli va mustahkamligini inkor etmaydi. Ammo XVI asrga kelib, Bruni tomonidan boshlangan va uning italiyalik izdoshlari tomonidan mustahkamlangan gumanistik uslub Yevropaning har bir burchagiga tarqala boshladi. Italiya madaniyati shu qadar obro'li bo'lib qoldiki, insonparvarlik yo'nalishidagi milliy tarixning yangi turining eng ko'zga ko'ringan mualliflaridan ba'zilari to'g'ridan-to'g'ri Italiyadan yollangan: masalan. Fransiyada Paolo Emilio (taxminan 1455-1529), Angliyada Polidor Vergil (1470-1555), Vengriyada Antonio Bonfini (1427-1505). Keyingi o'zgarishlar tarixshunoslikni muqarrar ravishda yangi yo'nalishlarga olib kelgan bo'lsa-da, italyan gumanizmining izi yangi zamonaviy davrda ham kuchli bo'lib qoldi. Uning qudrati

²¹ Bruni L. Dialogi ad Petrum Paulum Gistrum // Prosatoti latini del quattrocento / A cura di E. Garin. Milano, 1952. P. 56.

XVIII asr oxirlarida ham Edvard Gibbondan (1737-1794) kam bo'lmagan shaxs tomonidan tan olingan edi.²²

U o'zining eng ko'p muhokama qilingan "Italiyaning Gotlarga qarshi urushi to'g'risida" asarining so'zboshida shunday deb yozgan edi: "O'z mamlakatining kelib chiqishi va rivojlanishidan yoki oldingi davrlarda sodir bo'lgan voqealardan bexabar bo'lmaslik mehnatsevar odamning bir qismidir". Brunining asosiy vazifalaridan yana biri shundaki u o'rta asr davri tarixshunoslari kabi tarix deganda faqat sulolalar almashinuvi hamda tarixiy janglar va ularda qo'lga kiritilgan o'ljalar, boyliklar, tuzilgan sulhlar haqida emas, balki tarixiy jarayonlarda aks etgan va asosiy vazifani bajaruvchi inson omilini yuqori bosqichda tasvirladi. Har bir tarixiy davrda inson hissiyoti uning harakteri va ortirilgan tajribalar orqali gumanizm g'oyalarini o'z davri uchun yangi bir shaklda ifoda etdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. См.: Брагина Л. М. Итальянский гуманизм. М., 1977 ;
2. Брагина Л. М. Итальянский гуманизм эпохи Возрождения. Идеалы и практика культуры. М., 2002 ;
3. Ревякина Н. В. Проблема человека в итальянском гуманизме. 1997
4. Баткин Л. М. Итальянское Возрождение. М., 1995 ;
5. Эльфонд И. Я. Леонардо Бруни и греческая философия // Античное наследие в культуре Возрождения. М., 1984 ;
6. Эльфонд И. Я. Политическая борьба во Флоренции XIV века в трактовке Леонардо Бруни Аретино // Средневековый город, 1998.
7. Struever N. The language of history. N. Y., 1970. P. 111.
8. Bruni L. Dialogi ad Petrum Paulum Gistrum // Prosatoti latini del quattrocento / A cura di E. Garin. Milano, 1952. P. 56.
9. Gary Ianziti Writing History in Renaissance Italy: *Leonardo Bruni and the Uses of the Past* . Cambridge, MA, Harvard University Press, 2012.

²² Gary Ianziti Writing History in Renaissance Italy: *Leonardo Bruni and the Uses of the Past* . Cambridge, MA, Harvard University Press, 2012.